

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Београд
412-19/2023

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA
VALJEVO

дел. бр.12135 датум: 22.5.2023.год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

Извештај о посети Полицијској управи у Шапцу

Београд, мај 2023. године

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и КликАктив – Центар за развој социјалних политика.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011.

² Потписан 12. децембра 2011. године.

³ „Службени гласник РС“, бр. 82/22.

1.2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВЕ	Полицијска управа у Шапцу – седиште (ПУ Шабац-седиште), полицијске станице (ПС) Мали Зворник, Лозница, Љубовија, Крупањ и Коцељева Казнено-поправни завод у Шапцу – Одељење притвора (КПЗ Шабац)
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	22. и 23. март 2023. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поштовања заштитних мера од злостављања и услова у просторијама за задржавање
ВРСТА ПОСЕТА	Тематска посета
НАЈАВА ПОСЕТА	Ненајављене посете
ПОСЕТЕ ОБАВИО	Заштитник грађана у сарадњи са удружењем Одбор за људска права Ваљево
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Чланови тима: Маја Јовић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Саша Алексић, <i>Одбор за људска права Ваљево</i> Анђелка Гентић, <i>Одбор за људска права Ваљево</i>

1.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Током обављања посета, и полицијски и заводски службеници остварили су добру сарадњу са тимом НПМ и на тај начин омогућили остваривање мандата НПМ. Члановима тима пружене су све информације које су затражене, увид и фотокопирање документације, као и обилазак и фотографисање просторија за задржавање, те обављање ненадзираних разговора са притвореним лицима.

Професионално поступање полицијских и заводских службеника током посета НПМ представља пример добре праксе у поступању, у складу са законом предвиђеном обавезом сарадње органа са НПМ.

1.4. ТОК ПОСЕТЕ

Првог дана посете, тим НПМ је у КПЗ Шабац обавио ненадзиране разговоре са 19 притворених лица од којих су две жене и три малолетна лица, обишао просторију која се користи за задржавање лица у кривичном поступку и Службу за здравствену заштиту.

Након тога, тим НПМ је, подељен у две групе, посетио ПУ Шабац-седиште, ПС Лозница, Мали Зворник и Крупањ, а сутрадан су посећене ПС Љубовија и Коцељева.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

Током ових посета, НПМ је контролисао начин остваривања основних права задржаних лица, која су уједно и заштитне мере против злостављања - права на приступ лекару и адвокату, права да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу, као и начина на који се задржана лица информишу о својим правима. Истовремено, НПМ је проверавао и да ли су просторије за задржавање у складу са прописаним условима, односно важећим стандардима. У Служби за здравствену заштиту КПЗ Шабац, тим НПМ је проверавао начин на који се обавља први лекарски преглед лица по пријему у Завод са посебном пажњом на документовање евентуално уочених повреда.

2.1. ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА

Полицијски службеници посећених полицијских станица су навели да се лица према којима се примењује полицијско овлашћење довођење, најпре, на лицу места, усменим путем обавештавају о својим правима, а потом им се, одмах по довођењу у станицу, уручује писано обавештење о правима. Када се лицу одреди задржавање, уручује му се примерак обавештења о правима задржаног лица. У ситуацијама када лице одбије да потпише обавештење о правима то се констатује на самом обавештењу.

Увидом у предмете о задржавању, уочено је да су у ПС Лозница, ПС Коцељева, ПУ Шабац-седиште и ПС Љубовија поједини предмети садржали права задржаног по члану 294 и 291 Законика о кривичном поступку (ЗКП).

У свим посећеним организационим јединицама, према наводима полицијских службеника, након истека задржавања лицима се уручује примерак записника о задржавању. Ипак, у ПС Лозница, ПУ Шабац-седиште и ПС Крупањ поједини записници о задржавању нису били потписани нити је био наведен разлог које је лице за то дало. Записници о задржавању садржали су податке о обиласцима лица.

1.

УТВРЂЕНО

У ПС Лозница, ПС Коцељева, ПУ Шабац-седиште и ПС Љубовија за писано обавештавање лица задржаних у кривичном поступку о њиховим правима се користи неодговарајући формулар - обавештење.

РАЗЛОЗИ

Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упознате са својим правима.⁴

⁴ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 44.

ЦПТ препоручује српским властима да предузму кораке како би се обезбедило да без одлагања осигурају да сва лица која је полиција задржала буду у потпуности обавештена о својим основним правима од самог почетка њиховог лишавања слободе (то јест, од тренутка када су дужна да остану у полицији). То би требало осигурати пружањем јасних усмених информација на самом почетку, које би се допуњавале што је пре могуће (то јест, одмах по њиховом доласку у полицијске просторије) давањем писменог обрасца у којем би се њихова права директно приказивала. Даље, Комитет такође препоручује да се различите верзије информативних листова обједине и стандардизују и да увек садрже право притвореног лица да обавести трећу страну и да приступи лекару како је наведено у члану 69. ЗКП.⁵

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то:

1. да буде обавештено о разлозима задржавања;
2. да буде поучено да није дужно ништа да изјави, а да све што изјави може бити у законом прописаном поступку употребљено против њега као доказ;
3. на браниоца по свом избору, да неометано обави разговор са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању;
4. да буде обавештено да ће се бранилац одредити по службеној дужности, ако га само не изабере, када је то законом обавезно;
5. да се о времену и месту задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је лице избеглица или лице без држављанства;
6. да се без одлагања о задржавању обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице;
7. да неометано контактира са дипломатско конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације;
8. да га прегледа лекар;
9. на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор;
10. да покрене поступак пред надлежним полицијским или правосудним органима ради испитивања законитости задржавања или надокнаде штете.

Полицијски службеник ће задржаном лицу уручити писано обавештење из става 1. овог члана.

После уручења обавештења из става 2. овог члана, полицијски службеник ће задржано лице позвати да потпише примерак обавештења. Ако задржано лице одбије да прими обавештење или одбије да га потпише или је неписмено, полицијски службеник ће наведено констатовати на обавештењу.⁶

ПРЕПОРУКА

ПС Лозница, ПС Коцељева, ПУ Шабац-седиште и ПС Љубовија ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писана обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

2.

УТВРЂЕНО

⁵ Србија: Посета ЦПТ 2021, ЦПТ/Инф (2022) 03, пар. 38.

⁶ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19 и 93/22), чл. 29.

У ПС Лозница, ПУ Шабац-седиште и ПС Крупањ поједини записници нису били потписани нити су били забележени разлози које је за то изнело лице.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.). За различите ставке (на пример, ствари у поседу дате особе, чињеници да су особи саопштена њена права и да се та особа на њих позива или да их се одриче), **требало би добити потпис притвореника, односно, уколико је потребно, објаснити због чега тај потпис недостаје.** Надаље, адвокату притвореника би требало омогућити увид у тај записник о притвору.⁷

О задржавању лица полицијски службеник сачињава записник о задржавању лица, који садржи податке прописане у члану 111. овог правилника.

Записник о задржавању лица потписује полицијски службеник који је лице задржао и задржано лице.

Примерак записника се уручује задржаном лицу.

Ако задржано лице одбије да прими примерак записника или одбије да га потпише, полицијски службеник ће о томе сачинити забелешку на записнику.

Записник о задржавању лица садржи: 1) личне податке задржаног лица (име, презиме, адресу, јединствени матични број грађана); 2) време почетка задржавања; 3) правни основ за задржавање; 4) податке о начину упознавања лица за разлозима задржавања и његовим правима; 5) податке о оствареним правима задржаног лица; 6) податке о обавештавању чланова породице, других лица и надлежних органа о задржавању лица; 7) податке о довођењу задржаног лица надлежном органу; 8) податке о видљивим телесним повредама, другим сазнањима о здравственом стању и пруженој медицинској помоћи задржаном лицу; 9) податке о привремено одузетим предметима погодним за напад, повређивање или самоповређивање; 10) податке о времену и разлозима напуштања и повратка лица у просторије за задржавање; 11) време престанка задржавања; 12) потпис задржаног лица и полицијског службеника који спроводи задржавање.⁸

ПРЕПОРУКА

ПС Лозница, ПУ Шабац-седиште и ПС Крупањ ће по истеку задржавања, по свим законским основима, задржаном лицу понудити да потпише записник. Уколико лице то одбије, о томе ће се сачинити забелешка на записнику, уз навођење разлога које је лице за то дало.

Према наводима притворених лица са којим су обављени разговори уручивана им је документација, као што је обавештење о правима, решење и записник о задржавању. Једно лице које је било на задржавању у ПУ Шабац-седиште је навело да није добило решење, међутим провером у предмету о задржавању је утврђено да је решење било потписано и од стране задржаног лица и од његовог браниоца.

⁷ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 40.

⁸ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 38. и чл. 111.

2.2. ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА

Према наводима полицијских службеника, доведеним и задржаним лицима се омогућава да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу тако што сами обаве телефонски позив са службеног или личног телефона у присуству полицијских службеника. Записници о задржавању у које је НПМ тим имао увид углавном садрже наводе да лица нису желела никога да обавесте. Уколико је лице обавестило блиску особу о свом задржавању у записник се уноси податак о томе ко је обавештен и време обавештавања, а из тих података је утврђено да је лицима убрзо по лишењу слободе, односно по доласку у службене просторије било омогућено да обавесте блиско лице.

Три притворена лица са којим је НПМ обавио разговор су навела да им није било омогућено да о задржавању обавесте блиску особу. Међутим, у записницима о задржавању, које су потписали без примедби, је било наведено да не желе никога да обавесте. Остала притворена лица су навела да су имала могућност да о задржавању обавесте особу по избору или да то нису желела.

2.3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

У посећеним полицијским станицама лекарски прегледи су или обавезни пре отпочињања задржавања лица (ПС Мали Зворник и Лозница, у ПС Љубовија када је задржавање по ЗОП и ЗКП) или по потреби, односно ако то лице захтева. Лекарски прегледи се обављају у локалним здравственим установама као што су домови здравља или болница. Према наводима полицијских службеника, лекарским прегледима присуствују само на захтев лекара из безбедносних разлога.

У ПС Мали Зворник и Лозница, где су прегледи лекара обавезни и обављају се у здравственој установи, записници о задржавању нису садржали податке о томе да је преглед лекара обављен и да ли су присуствовали, као ни разлог томе, већ само податке о томе да ли лице има или нема повреде по телу. У осталим организационим јединицама, а увидом у записнике о задржавању утврђено је да садрже податке о обављеном лекарском прегледу када је исти реализован.

С тим у вези, НПМ напомиње да записник о задржавању, у тачки 7. садржи поља за уношење података о обављеном лекарском прегледу, који је, недавно и унапређен тако да омогућава и унос информација о томе "да ли је службено лице присуствовало лекарском прегледу" и "разлог присуствовања". Околност да се, евентуално, лекарски преглед не обавља у просторијама одређене полицијске станице већ у здравственом центру није сметња да се наведени подаци упишу у записник о задржавању.

3.

УТВРЂЕНО

У ПС Мали Зворник и ПС Лозница записници о задржавању не садрже податке о лекарском прегледу обављеном пре задржавања.

РАЗЛОЗИ

Полицијски службеник који врши задржавање лица, пре смештаја лица у просторију за задржавање обавезно организује пружање лекарске помоћи када лице има видљивих повреда или других здравствених проблема; Податке о видљивим телесним повредама, као и повредама или променама здравственог стања које су настале у току задржавања, пруженој лекарској

помоћи, оштећењима одеће и обуће, полицијски службеник уноси у записник о задржавању лица.⁹

Што се тиче лекарског прегледа особа које се налазе у полицијском притвору, сваки такав преглед мора бити обављен изван слушног, а по могућности и видног, домета полицијских службеника. Надаље, резултати сваког прегледа, као и релевантни искази притвореника, те закључци лекара, морају бити званично забележени од стране лекара и учињени доступним притвореном лицу и његовом адвокату.¹⁰

ПРЕПОРУКА

У ПС Мали Зворник и ПС Лозница, у записнике о задржавању уносиће се подаци о лекарском прегледу који је обављен пре отпочињања задржавања.

У ПС Коцељева и ПС Лозница користи се образац / формулар - потврда лекара да ли лице може да буде задржано или не. Дешавало се да лекар, након обављеног лекарског прегледа, констатује да лице није способно за задржавање, у којим случајевима исто није било реализовано.

Два притворена лица су навела да су, током лекарског прегледа који се обављао пре задржавања у здравственом центру у Лозници, полицијски службеници били присутни. Остала притворена лица су навела да нису имала потребе за лекаром односно да им није било одређено задржавање.

2.4. ПРИСТУП БРАНИОЦУ

У посећеним полицијским станицама, према наводима полицијских службеника, лицима лишеним слободе се омогућава да, непосредно по доласку у службене просторије, позову браниоца по свом избору или им се у случају обавезне одбране одређује бранилац по службеној дужности, позивањем Кол центра адвокатске коморе. Лица задржана у прекршајном поступку или у складу са правилима безбедности саобраћаја по правилу не желе да ангажују браниоца, а сва лица задржана у кривичном поступку су имала или изабраног браниоца или им је постављен бранилац по службеној дужности.

Увидом у записнике о задржавању утврђено је да се подаци у вези са браниоцем уредно уписују, односно подаци о томе да ли је бранилац ангажован, његово име и презиме, време када је контактиран, када је приступио задржаном лицу и када је обавио разговор са лицем.

Притворена лица са којима је тим НПМ обавио разговоре су навела да су имала браниоца постављеног по службеној дужности или да су ангажовали браниоца по сопственом избору, са којима су могли да обаве разговор у приватности.

⁹ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/2019 и 93/2022), чл. 33 став 1 тч.6 и став 6

¹⁰ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 38.

2.5. УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

У КПЗ Шабац посебан објекат намењен је за задржавање лица по основу ЗКП. Објекат има две просторије за задржавање са по 4 лежаја и тоалетом. Просторије су уредне и чисте, имају доток природног светла и ваздуха.

Испред просторија је мање предворје у којем се налазе столови, столице, фотеља, а користе га дежурни полицијски службеници који су задужени за надзор над лицима током трајања задржавања.

Испред објекта се налази простор погодан и за боравак на свежем ваздуху. Прилаз објекту, као и простор испред објекта, покривени су видео надзором.

Просторије за задржавање у КПЗ Шабац

У ПС Љубовија постоји једна просторија за задржавање једног лица. Зидови су неокречени и под је бетонски. На кревету се налазио душек са постељином која је деловала чисто (јастук, ћебе, чаршав)

Просторија има мањи прозор који је прекривен рупичастом мрежом па је доток свежег ваздуха и природно осветљења веома слабо. Вештачко осветљење је такође слабо јер долази од неонских светиљки које се налазе иза мреже са мањим рупама.

У просторији се налази и чуचाвац који није у употреби па се лица изводе до суседног вц-а. Грејно тело постоји, заштићено је рупичастом плочом, али не постоји дугме за позивање полицијских службеника, већ задржана лица куцњем на врата позивају дежурног полицијског службеника.

Видео надзор постоји, међутим није у функцији већ дуже време, а обавештење о постављеном видео надзору налази се са спољње стране врата, не и унутар просторије.

Просторија за задржавање у ПС Љубовија

НПМ би желео да од Министарства унутрашњих послова добије информацију о томе да ли су предузете активности у циљу функционисања видео надзора у ПС Љубовија.

ПС Лозница се налази у згради која је недавно реновирана, у њој нема просторија за задржавање. Према наводима полицијских службеника, крајем маја 2023. године, у склопу Ватрогасног дома Лознице, биће отворене 2 просторије за задржавање у којима ће постојати могућност задржавања укупно 5 лица.

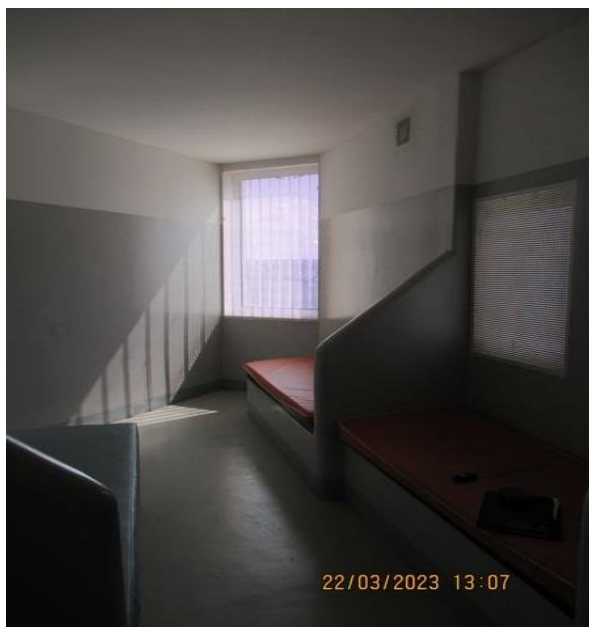
У ПС Мали Зворник, већ 8 година нема просторије за задржавање јер су материјални услови неадекватни за задржавање лица, те се лица, по основу ЗОБС-а, у трајању до 12 сати задржавају у службеним просторијама и то под сталним надзором полицијских службеника, а у осталим случајевима се одводе у друге полицијске станице, односно КПЗ Шабац.

Полицијски службеници су истакли да им наведено представља проблем јер је неретко реч о алкохолисаним лицима, што повећава ризик од инцидената и уједно омета рад полицијских службеника. Уз разумевање објективних околности који су разлог за наведено поступање, **НПМ сматра да је задржаним лицима неопходно обезбедити боравак у адекватним и безбедним условима, а полицијским службеницима несметано обављање њихових послова.**

У ПУ Шабац-седиште користи се једна просторија за задржавање, капацитета за 3 лица. У њу се смештају лица задржана по свим законским основама, укључујући и лица задржана у другим полицијским станицама, када у њима нема капацитета или услова за задржавање.

Површина просторије је око 18 m², не рачунајући издвојени мокри чвор површине око 2 m². Просторија је недавно потпуно реновирана, испуњава све важеће стандарде и затечена је уредна и чиста. Лежајеви су опремљени комплетном постељином, прозори омогућавају довољан доток природне светлости, а вентилациони систем омогућава доток свежег ваздуха. Вештачко осветљење је у функцији и довољно је јачине. У

просторији је уграђено подно грејање, као и систем за позивање и комуникацију са полицијским службеницима. Просторија је под аудио-видео надзором, о чему постоји видно истакнуто обавештење унутар просторије. Камера је постављена тако да обезбеђује приватност задржаних лица приликом коришћења тоалета. Надзор се прати у канцеларији дежурне службе и снимци се чувају дуже од 30 дана.

просторија за задржавање у седишту ПУ Шабаци

У ПС Крупањ се користи једна просторија за задржавање, која се налази у приземљу зграде. Ради се о истој просторији коју је НПМ обишао и приликом претходне посете, обављене 2013. године и од тада није било промена у погледу услова у просторији. У наредних неколико месеци ће се започети са реконструкцијом објекта полицијске станице, у оквиру чега ће се адаптирати просторија за задржавање, на месту садашње, али са већим капацитетом. Према плану, радови ће бити готови до краја године. Имајући у виду наведено, у овом Извештају, у погледу материјалних услова у просторији ће бити упућене препоруке за које НПМ сматра да је нужно поступити по њима, без обзира на планирану комплетну адаптацију, како би се задржаним лицима омогућио минимум услова за пристојан боравак и човечно поступање током трајања задржавања, и у исто време препоруке по којима је могуће поступити без значајнијих финансијских улагања.

просторија за задржавање ПС Крупањ

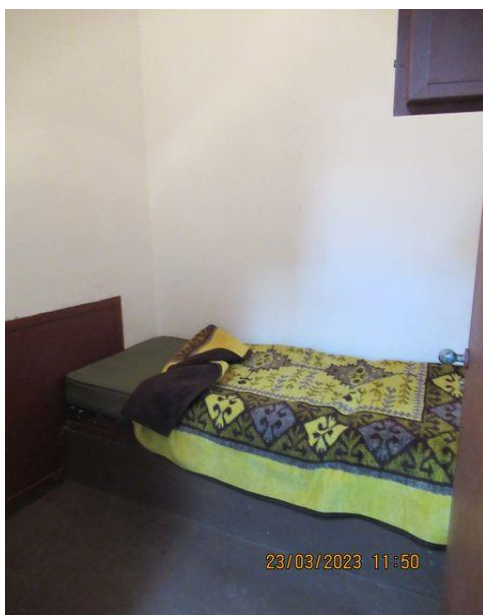
Просторија је површине око 5,5 m² и затечена је чиста и проветрена. На делу зида који није облепљен керамичким плочицама је уочљива влага. У просторији се налази један лежај – дрвена подлога, на којој је затечено једно ћебе, а ПС не располаже другим деловима постељине.

Природно осветљење допире кроз мањи прозор који се налази непосредно испод плафона. Прозор се може отворити ради проветравања, а заштита која је постављена са унутрашње стране је рупичаста, како би ваздух могао да продре. Вештачко осветљење је у функцији и довољне је јачине. Нема грејног тела.

Просторија нема свој тоалет, већ се задржана лица одводе у службени тоалет, који се налази у суседној просторији.

Кутија са прибором за прву медицинску помоћ се налази у ходнику испред просторије. Привремено одузете ствари се чувају у просторији дежурне службе.

Просторија је под видео надзором, који се прати само у реалном времену, односно не чува снимљени материјал. Информација о постојању видео надзора је истакнута на спољној страни врата. У просторији нема уређаја за позивање и комуникацију са службеницима, већ их задржана лица позивају лупањем у врата или махањем у камеру.

просторија за задржавање ПС Коцељева

У ПС Коцељева просторија за задржавање се налази у приземљу зграде, непосредно код улазних врата и наспрам просторије дежурне службе.

Просторија је површине око 4,5 m² и у њој се налази један лежај, са душеком и једним ћебетом. Просторија нема прозор. Нешто ваздуха долази кроз мањи контролни отвор на вратима просторије, као и кроз решеткасти отвор на зиду испод сијалице. Вештачко осветљење је одговарајуће јачине. Грејно тело је уграђено у зид и заштићено металном плочом.

Просторија нема мокри чвор већ се по потреби лица изводе у службени тоалет.

Просторија је под видео надзором, о чему обавештење постоји само са спољне стране врата. Снимљени материјал се не чува, односно видео систем омогућава само надзор у реалном времену. Не постоји тастер за позивање и комуникацију са полицијским службеницима, па их задржана лица дозивају лупањем у врата. Просторија дежурне службе је у непосредној близини, од неколико метара. Привремено одузете ствари се чувају у просторији дежурне службе, у којој се налази и кутија са прибором за прву медицинску помоћ.

4.

УТВРЂЕНО

У ПС Коцељева се не чувају снимци видео надзора над просторијом за задржавање.

РАЗЛОЗИ

У контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем заштите снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала.¹¹

Треба обратити више пажње на бољу покривеност видео надзором, уз снимке сигурносних камера и адекватан начин чувања снимљених података.¹²

Притужбу може поднети свако лице (у даљем тексту: притужилац) које сматра да су му поступањем или пропуштањем поступања запосленог (у даљем тексту: притуженик) при вршењу службених задатака повређена људска и мањинска права и слободе, у року од 30 дана од дана када се притужена радња догодила.¹³

У притужбеном поступку притужбу решавају руководиоци организационе јединице Министарства у којој ради притуженик (у даљем тексту: руководиоци) и Комисија за решавање притужби (у даљем тексту: Комисија).

Притужбе поднете у року од 30 дана од дана када се притужена радња догодила решавају се у притужбеном поступку.

Проверавање притужбе обухвата све радње и поступке којима се проверавају релевантне чињенице и околности у вези са наводима из притужбе, а нарочито поступање и последице поступања притуженика које је предмет притужбе. Руководилац је дужан да у притужбеном поступку размотри све расположиве документе, обави потребне разговоре и оствари целовит увид у поступање притуженика на које се притужба односи.¹⁴

ПРЕПОРУКА

У ПС Коцељева снимци видео надзора над просторијом за задржавање ће се чувати у трајању не краћем од 30 дана.

5.

УТВРЂЕНО

Употреба видео надзора у просторији за задржавање у ПС Крупањ, ПС Коцељева и ПС Љубовија није означена унутар просторије.

РАЗЛОЗИ

За надзор над задржаним лицима могу се користити системи за видео-акустично снимање намењени за надзор простора, осим просторија за хигијенске потребе задржаног лица.

Употреба система за видео-акустично снимање из става 3. овог члана мора бити видно означена.¹⁵

¹¹ Србија: Посета ЦПТ 2011, пар. 37.

¹² Србија: Посета ЦПТ 2015, пар. 131.

¹³ Закон о полицији ("Сл. гласник РС", бр. 6/16, 24/18 и 87/18), чл. 234. ст. 1.

¹⁴ Правилник о начину поступања у току притужбеног поступка ("Сл. гласник РС", бр. 54/17), чл. 2. ст. 1. и 3. и чл. 8. ст. 2.

¹⁵ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 35. ст. 3. и 4.

Просторије за задржавање које се непосредно физички не надзиру од стране полицијског службеника, морају имати уређаје за видео надзор и позивање полицијских службеника. Употреба уређаја за видео надзор, мора бити видно означена у просторији за задржавање.¹⁶

ПРЕПОРУКА

ПС Крупањ, ПС Коцељева, ПС Љубовија ће обавештење о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије.

6.

УТВРЂЕНО

ПС Крупањ и ПС Коцељева не располажу са свим деловима постелине за лежајеве у просторијама за задржавање.

РАЗЛОЗИ

Све полицијске ћелије морају бити разумних димензија у односу на број особа које су обично у њима смештене и морају бити довољно осветљене (тј. са довољно светлости за читање, осим у време спавања), те довољно проветрене; по могућности, ћелије би требало да имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксираним столицама или клупама), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душеке и ћебад.¹⁷

Све полицијске ћелије треба да су чисте и разумних димензија у односу на број особа које се у њих смештају, и да имају одговарајуће осветљење (нпр. довољно за читање осим у време спавања); пожељно је да ћелије имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксираним столице или клупе), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душеке и ћебад. Особе у притвору треба да имају приступ нормалном санитарном чвору у пристојном стању као и одговарајућим могућностима за прање. Треба да имају неометан приступ води за пиће и да им се даје храна у прикладно време, и при томе најмање један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваког дана. Особама које се налазе у полицијском притвору дуже од 24 часа треба омогућити рекреацију на свежем ваздуху сваког дана, до оне мере до које је то могуће.¹⁸

Комитет понавља своју препоруку да органи Републике Србије уложе више напора у циљу побољшања материјалних услова у полицијским ћелијама. Прецизније, следеће мере треба приоритетно предузети:

...

- обезбедити да све ћелије које се користе за задржавање преко ноћи имају средства адекватна за такав боравак (нпр. кревет или платформу за спавање), и да лица која се држе у притвору преко ноћи добију чисте душеке и ћебади;

...¹⁹

Комитет препоручује да се предузму кораци како би се обезбедило да просторије за задржавање у полицијским станицама буду оспособљене за боравак дужи од неколико часова и да се обезбеде услови у смислу употребног стања и хигијене, добро осветљење, чиста ћебад и душеци. Комитет би желео да буде обавештен о корацима које ће органи Републике Србије предузети да се такво стање обезбеди у свим посећеним полицијским станицама.²⁰

¹⁶ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, чл. 7. ст. 2. и 3.

¹⁷ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 42.

¹⁸ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 47.

¹⁹ Србија: Посета ЦПТ 2015, пар. 36.

²⁰ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 42.

Просторије за задржавање које су намењене за задржавање лица дуже од 12 часова, морају бити опремљене посебним лежајем са постељином, која се састоји од: душека, јастука, јастучнице, чаршава, ћебади и навлаке за ћебе, за свако задржано лице.²¹

ПРЕПОРУКА

ПС Крупањ и ПС Коцељева ће обезбедити све делове постелине за лежајеве у просторијама за задржавање и исте ће редовно одржавати чистим.

НПМ је већ констатовао да је последњих година Министарство унутрашњих послова доста уложило у унапређење услова за боравак задржаних лица у просторијама за задржавање, да су многе просторије у разним полицијским управама адаптиране и усклађене са важећим прописима и стандардима, чиме су у значајној мери унапређени услови боравка задржаних лица, као и да се са адаптацијом наставља по плану Министарства.²² Са друге стране, НПМ има у виду и да је Правилником о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, који је ступио на снагу 12. маја 2018. године, предвиђен рок од три године од дана ступања на снагу Правилника за извршење адаптације постојећих и израду нових просторија за задржавање.²³

Услови у просторији за задржавање у ПС Коцељева, иако је затечена уредна, су у битном нескладу са условима које предвиђа Правилник: њена површина је око 4,5 m² и у њој нема прозора, вентилационог система нити система за комуникацију са службеницима. Након претходне посете овој полицијској станици, која је обављена 2013. године, НПМ је констатовао све ове недостатке и упутио препоруку да се предузму мере како би се ова просторија адаптирала у складу са важећим стандардима.²⁴ Министарство унутрашњих послова је тада обавестило НПМ да је ову просторију могуће користити само за привремени смештај приликом примене довођења, а само изузетно за задржавање лица, да је ова просторија безусловна и да је потребно пронаћи могућност адаптације неке друге просторије у оквиру зграде, у којој би постојала могућност уградње мокрог чвора и вентилационог отвора за довољан пропуст дневне светлости и свежег ваздуха.²⁵ Међутим, Министарство је НПМ доставило план реконструкција просторија за задржавање за период 2023-2025. година међу којима није просторија за задржавање у ПС Коцељева. НПМ има разумевања за то да је Министарство, приликом израде плана реконструкције просторија за задржавање имало у виду пре свега приоритетне активности, а имајући у виду број доведених и задржаних лица у појединим полицијским станицама и остале околности. Међутим, НПМ очекује да се све чињенице на које је указао у овом извештају, а које су везане за материјалне услове у просторијама за задржавање имају у виду приликом предузимања даљих активности које су везане за реконструкције просторија за задржавање, а које би као коначни циљ требале да резултирају адаптацијом свих просторија које се у полицијским управама користе за задржавање, односно да се сваком задржаном лицу омогући боравак у условима који су у складу са савременим

²¹ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, чл. 3. ст. 1.

²² НПМ: Извештај за 2020. годину, бр. 417-85/21 од 16. јула 2021. год; НПМ: Извештај за 2021. годину, бр. 417-44/22 од 18. јула 2022. год.

²³ Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица, чл. 10.

²⁴ Извештај НПМ о посети ПУ Шабац, бр. 71-52/13 од 28. августа 2013. год.

²⁵ Акт ПУ Шабац бр. 150-6/13 од 11. септембра 2013. године, који је достављен у прилогу акта Бироа за информације од јавног значаја Кабинета министра унутрашњих послова бр. 3914/13-12 од 5. новембра 2013. год.

стандардима и важећим прописима. Уједно, НПМ изражава очекивање да ће се у међувремену предузети активности у мери у којој је то могуће у циљу унаређења услова за боравак задржаних лица у ПС Коцељева.

ПС Крупањ, ПС Коцељева и ПС Љубовија се суочавају са потешкоћама у обезбеђивању исхране за задржана лица која бораве у просторијама полицијских станица: дежурни полицијски службеници купују оброке из сопствених средстава или новцем задржаних лица, уколико имају средстава, односно оброке донеси родбина. **НПМ сматра да је ово неприхватљиво и да би полицијске станице требало на системски начин на сваком задржаном лицу обезбеде оброке, у прописаним интервалима.**

Поред тога, у појединим записницима о задржавању лица у ПС Крупањ није било података о обедовању задржаних лица, односно да су оброк одбили, а у једном предмету о задржавању у ПУ Шабац-седиште није постојало података о обедовању, иако је лице било у задржавању 25 сати.

7.

УТВРЂЕНО

У ПС Крупањ, ПС Коцељева и ПС Љубовија постоје недостаци у обезбеђивању исхране задржаним лицима која су задржана у просторијама полицијских станица.

У ПУ Шабац-седиште и ПС Крупањ записници о задржавању нису садржали податке о обедовању лица.

РАЗЛОЗИ

Особама у притвору требало би да буде дозвољено да задовољавају своје природне потребе у чистим и пристојним условима, те морају имати одговарајуће погодности за прање. Храна им треба бити давана у прикладно време, и при томе треба укључити бар један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваки дан.²⁶

Све полицијске ћелије треба да су чисте и разумних димензија у односу на број особа које се у њих смештају, и да имају одговарајуће осветљење (нпр. довољно за читање осим у време спавања); пожељно је да ћелије имају природно светло. Надаље, ћелије би требало да буду опремљене тако да се омогући одмор (нпр. фиксирани столице или клупе), а особама које преко ноћи морају остати у притвору требало би обезбедити чисте душеке и ћебад. Особе у притвору треба да имају приступ нормалном санитарном чвору у пристојном стању као и одговарајућим могућностима за прање. Треба да имају неометан приступ води за пиће и да им се даје храна у прикладно време, и при томе најмање један пуни оброк (тј. нешто јаче од сендвича) сваког дана. Особама које се налазе у полицијском притвору дуже од 24 часа треба омогућити рекреацију на свежем ваздуху сваког дана, до оне мере до које је то могуће.²⁷

Комитет понавља своју препоруку да органи Републике Србије уложе више напора у циљу побољшања материјалних услова у полицијским ћелијама. Прецизније, следеће мере треба приоритетно предузети:

...

- *понудити храну, укључујући најмање један целовит оброк, у одговарајућим временским размацама задржаним лицима, као што је предвиђено у прописима Републике Србије; то подразумева да за полицијске установе треба одредити одређени буџет за ову намену;*

²⁶ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 42.

²⁷ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 47.

...²⁸

Комитет понавља своју препоруку да треба предузети кораке да се обезбеди да сва задржана лица добијају воду и храну, укључујући бар један комплетан оброк, у одговарајућим временским размацама, као што је предвиђено прописима Републике Србије. Такође, лица задржана у полицији 24 часа или дуже треба да имају могућност да изађу у шетњу.²⁹

ЦПТ препоручује да се предузму мере како би се осигурало да све полицијске станице поседују залиху основних хигијенских производа као што су сапун и хигијенски улошци за притворена лица. Даље, Комитет такође препоручује да се притвореним особама обезбеде храна и вода након осам сати од почетка лишавања слободе. С тим у вези, треба изменити одговарајућу одредбу Правилника о условима притворског простора у складу са тим.³⁰

Задржаном лицу омогућиће се исхрана, и то три obroка дневно (доручак, ручак, вечера) у одговарајућим временским интервалима, што укључује и право на посебну исхрану из здравствених разлога или верских убеђења.

Задржаном лицу ће се обезбедити један оброк у року од шест сати од момента задржавања, а у случају да задржавање траје дуже од 12 сати, лицу ће се обезбедити три obroка.

Исхрана се обезбеђује у складу са прописима Министарства о услугама исхране и смештаја.³¹

Лицима која нису запослена у Министарству обезбеђује се исхрана, без накнаде, и то – лицима лишеним слободе у складу са законом, на основу захтева надлежних организационих јединица Дирекције полиције - у ком случају се број и структура obroка одређују сагласно временском трајању лишења слободе (задржавања).

Исхрана без накнаде обезбеђује се на основу дневних требовања са тачним бројем корисника и бројем obroка која се достављају од стране руководиоца организационе јединице корисника у ресторан исхране у коме се пружа услуга (кувани или суви оброк).

У случају из става 1. овог члана, организационој јединици надлежној за организовање исхране и смештаја, доставља се захтев од стране руководиоца организационе јединице корисника који садржи правни основ по коме се услуга захтева, врсту obroка која се тражи, број корисника и временски период пружања услуге.

Корисницима се обезбеђује исхрана без накнаде кроз следећу структуру obroка: доручак, ручак, вечера и ужина.

Доручак, ручак и вечера могу бити у облику куваног obroка и сувог obroка - ланч пакет.

Суви оброк - ланч пакет, обезбеђује се када теренски услови не дозвољавају припрему и конзумирање куваног obroка.³²

ПРЕПОРУКА

ПУ Шабац ће свим задржаним лицима која су задржана у просторијама полицијских станица у саставу ове полицијске управе обезбедити један оброк у року од шест сати од момента задржавања.

У случају да задржавање траје дуже од 12 сати, задржаном лицу ће се обезбедити три obroка, о чега барем један комплетан оброк.

Подаци о обедовању, укључујући и информацију да су задржана лица одбила понуђени оброк, ће се уписивати у записнике о задржавању.

²⁸ Србија: Посета ЦПТ 2015, пар. 36.

²⁹ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 44.

³⁰ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 45.

³¹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 37.

³² Правилник о обезбеђивању исхране и смештаја у Министарству унутрашњих послова ("Сл. гласник РС", бр. 27/21), чл. 7. ст. 2, чл. 8. ст. 1. т. 1. и ст. 2. и чл. 9. ст. 1. - 3.

2.6. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Као што је раније наведено, НПМ тим је у КПЗ Шабац обавио разговоре са 19 притвореника, на околности поступања полиције према њима током њиховог хапшења и полицијског задржавања. Током ових разговора, НПМ је примио један навод о лошем поступању од стране полицијских службеника.

Лице АА је навело да ухапшен у Малом Зворнику од стране полицијских службеника ПУ за град Београд, а да се на задржавању налазио у ПУ Шабац-седиште. Лице је навело да су му руке биле везане лисицама иза леђа у трајању од око 4 – 5 сати, да је задобио 4 – 5 шамара и ударце у врат и да му је услед тога пукла усна. На првом лекарском прегледу у КПЗ Шабац у здравственом картону није било евидентираних повреда, а у записнику о задржавању у седишту ПУ Шабац је такође убележено да нема повреда.

2.6.1. ПРВИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД ПО ПРИЈЕМУ У ЗАВОД

КПЗ Шабац нема стално запосленог лекара већ лекар специјалиста психијатрије ангажован по уговору о делу и у КПЗ Шабац долази три пута недељно (понедељком, четвртком и суботом), а два медицинска техничара су ту свакодневно.

Уколико лице лишено слободе ступи у КПЗ Шабац у дан када лекар није присутан, први лекарски преглед обавља медицински техничар, а преглед накнадно обавља и лекар. Први лекарски преглед се састоји од узимања анамнезе (тренутно здравствено стање, постојање хроничне, соматске или менталне болести, болести зависности, актуелна терапија и сл.). Физикални преглед подразумева мерење телесне висине и тежине, мерење крвног притиска, аускултације грудног коша. Здравствени картон се отвара при сваком првом прегледу. Лица се при првом прегледу увек прегледају на голо како бисе могле уочити евентуалне повреде на телу. Прегледима по правилу присуствују службеници обезбеђења из разлога безбедности, али уколико би лице захтевало да буде присутно само медицинског особље, службена лица би се налазила испред амбуланте.

Уколико на лицу уоче повреде, исте се фотографишу, од лица се прикупе подаци о томе како је повреда настала те се наведено, уз детаљан опис, уписује у здравствени картон. Будући да Служба за здравствену заштиту не поседује образац Извештаја о обављеном лекарском прегледу са шемом тела, изостаје мишљење лекара о повезаности уочених повреда и навода лица о томе како су повреде настале, а не достаје и обележавања повреда на шеми тела. Такође, уколико се при пријему лица од стране службеника обезбеђења уоче повреде, обавезно се пријем одлаже док га полицијски службеници не одведу на лекарски преглед у Општу болницу Шабац (ОБ Шабац).

Увидом у здравствени картон лица код којег је на пријемну уочена повреда, утврђено је да је она описана у здравственом картону, али да нису уписани наводи лица о томе како је настала. У извештају лекара из ОБ Шабац је било наведено да је повреда задобијена у просторијама тужилаштва тако што је лице ударило руком о зид, што је касније то лице и потврдило у разговору са тимом НПМ.

НПМ је добио различите информације о присуству немедицинског особља првом лекарском прегледу. Неколико лица је навело да су службеници били присутни тако да могу да чују њихов разговор се лекаром, службеници обезбеђења и здравствено особље наводе да се налазе у просторији до оне у којој се обавља преглед, али да су отворена врата. Такође, неколико лица је навело и да првом лекарском прегледу нису присуствовали службеници обезбеђења.

Уколико се на лицу не уоче повреде онда се такав податак бележи у здравственом картону. Према наводима медицинског техничара, већ дуже време није било лица која су навела да су повреде задобили од стране полиције. А када би то био случај, осим напред наведеног вида документовања повреда, усменим путем се обавести начелник обезбеђења који даље обавештава управника, а он тужилаштво писаним путем.

Према наводима медицинског техничара не воде посебну књигу повреда при пријему.

Готово сва притворена лица са којима је НПМ обавио ненадзиране разговоре су навели да се приликом првог лекарског прегледа нису скидали на голо ради инспекције целог тела, као и да су службеници обезбеђења били присутни. Само два лица су навела да је преглед лекара био на голо, а једно лице је навело да је само подигао горњи део гардеробе.

НПМ указује да је лекар у заводу стручно медицинско лице коме лице лишено слободе може да укаже да је било изложено лошем поступању од стране службених лица и да објасни настанак евентуалних повреда, као и да здравствена служба у заводима за извршење кривичних санкција има важну улогу у борби против злостављања лица лишених слободе. Детаљно и благовремено документовање повреда и пријављивање оваквих медицинских доказа у значајној мери олакшава истрагу евентуалних случајева злостављања и утврђивање одговорности учинилаца.

8.

УТВРЂЕНО

КПЗ Шабац не документује повреде уочене на лицима лишеним слободе приликом њиховог пријема у Завод на начин предвиђен стандардима.

РАЗЛОЗИ

Лекар или други квалификовани здравствени радници, без обзира на то да ли су дужни да извештавају лекара или не, посећују, разговарају и прегледају сваког затвореника чим то буде могуће после пријема, а затим по потреби. Посебна пажња се посвећује утврђивању злостављања коме су пристигли затвореници можда били подвргнути пре пријема.³³

Приликом прегледа затвореника, лекар или квалификовани медицински техничар/медицинска сестра који за свој рад одговара лекару, посебно води рачуна о евидентирању и извештавању надлежних органа о било ком знаку или индикацији да се са затвореницима поступа насилно.³⁴

Лекар треба у потпуности да евидентира сваки знак насиља који уочи код затвореника приликом медицинског прегледа на пријему у затворску установу, заједно са свим релевантним изјавама затвореника и закључцима лекара. Те информације такође треба да буду доступне затворској управи уз пристанак затвореника.³⁵

Слобода пристанка и поштовања поверљивости спадају у основна права пацијента. Они су такође од суштинске важности за атмосферу поверења која је саставни део односа између лекара и пацијента, нарочито у затворима, где затвореници не могу слободно бирати своје лекаре.

³³ Манделина правила, прав. 30.б.

³⁴ Европска затворска правила, прав. 42.3.ц.

³⁵ Препорука бр. Р (98) 73 Комитета министара државама чланицама Савета Европе о етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима, чл. 30.

Сви здравствени прегледи затвореника (било по доласку или касније) морају се изводити тако да их не могу чути ни – осим уколико дати лекар друкчије не затражи – видети затворски службеници. Надаље, затвореници морају бити прегледани појединачно, а не групно.

Сви знакови насиља који се уоче приликом здравствене провере затвореника код пријема у установу морају бити у потпуности евидентирани, заједно са свим његовим релевантним изјавама, те закључцима лекара. Надаље, ове информације би требало учинити доступним самом затворенику.³⁶

ЦПТ посебну пажњу посвећује улози коју затворске службе здравствене заштите треба да играју у борби против злостављања. Природно је да та улога делом буде везана за могуће злостављање лица лишених слободе током трајања лишења слободе, било да га врши особље или други затвореници. Међутим, службе здравствене заштите у установама које представљају пунктове за улазак у затворски систем такође треба да дају кључни допринос у спречавању злостављања у периоду непосредно пре боравка у затвору, односно док су лица лишена слободе – задржана од служби за спровођење закона (као што су нпр. полиција или жандармерија).

Подразумева се да ће са лицима која се доводе у затвор здравствени радник обавити детаљан разговор и физикални преглед чим то буде могуће по пријему. ЦПТ сматра да такав разговор/преглед треба обавити у року од 24 сата од пријема. Такав систематски медицински скрининг новопримљених лица неопходан је из различитих разлога; конкретније, ако се обави како треба, њиме се осигурава да све повреде које на себи имају дате особе – као и сви с њима повезани наводи – буду евидентирани без непотребног одлагања. Исту процедуру требало би следити када се затвореник који је био поново пребачен у полицијски притвор из разлога везаних за истрагу након тога врати у затвор. Нажалост, такви премештаји су у неким државама које ЦПТ посећује још увек устаљена пракса и могу подразумевати и висок ризик од злостављања (в. и став 80). Слично томе, сваки затвореник који је учествовао у неком насилном инциденту унутар затвора требало би без икаквог одлагања да буде медицински преглед.

Записник настао након медицинског скрининга поменутог у ставу 73. треба да садржи: i) изјаве које је дотично лице дало, а које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов/њен опис сопственог здравственог стања, као и све наводе о злостављању), ii) потпун извештај о објективним налазима лекара заснованим на детаљном прегледу, и iii) запажања здравственог радника у вези са тачкама i) и ii), уз назнаку поклапања било којих навода и објективних налаза лекара. Записник такође треба да садржи резултате обављених додатних прегледа, детаљне закључке специјалистичких консултација, као и опис терапије пружене због повреда и свих других обављених поступака.

Евидентирање здравственог прегледа у случајевима трауматских повреда треба обављати на специјалном обрасцу предвиђеном у ту сврху, са шематским скицама тела на којима се могу означити трауматске повреде и које ће се чувати у здравственом досијеу лица лишеног слободе. Надаље, било би пожељно да се направе фотографије повреда, и те фотографије такође треба ставити у здравствени досије. Поред тога, потребно је водити засебан регистар повреда у коме ће се забележити све врсте уочених повреда.

ЦПТ придаје велики значај поштовању медицинске поверљивости у затворима и на другим местима лишења слободе. Сходно томе, на исти начин као и било који здравствени преглед притвореног лица, медицински скрининг описан у ставу 73. мора се обавити на месту где га немедицинско особље не може чути нити – осим ако дати здравствени радник у датом случају то изричито не затражи – нити видети. Тренутно овај захтев ни издалека није задовољен у свим државама које је ЦПТ посетио.³⁷

³⁶ Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 45, 51. и 61.

³⁷ Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању, пар. 71, 73, 74. и 76.

Делегација Комитета је уочила да је позитивно то што су све установе имале посебан регистар повреда, у који лекари треба да евидентирају повреде констатоване на затвореницима приликом пријема у затвор или током боравка у затвору. Међутим, повреде које се уоче на новопримљеним затвореницима и даље се описују на површан начин и лекари не изводе закључке у смислу компатибилности повреда са наводима притвореника о неадекватном поступању полиције.

Здравствени преглед новопримљених затвореника, а посебно у установама које представљају тачке уласка у затворски систем, има велики значај. Такав преглед је од суштинске важности, посебно за спречавање ширења преносивих болести, спречавање самоубиства и за тачно благовремено евидентирање повреда.

Комитет жели да нагласи да лекар треба да разговара са сваким новопримљеним затвореником на одговарајући начин и да изврши физички преглед што је могуће пре по пријему; осим у изузетним околностима, разговор/преглед треба да се обави на дан пријема, а посебно када су у питању притворски објекти. Такође, Комитет подсећа да затворске службе здравствене заштите могу значајно да допринесу спречавању неадекватног поступања према притвореницима и пре пријема и током боравка, помоћу систематског евидентирања повреда и да, по потреби, обезбеде информације за релевантне државне органе. Евиденција сачињена након здравственог прегледа треба да садржи:

- i) опис изјава које је дало лице, а које су релевантне за здравствени преглед (укључујући његов/њен опис свог здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii) потпун опис објективних лекарских налаза на основу темељног прегледа,
- ii) запажања стручног здравственог радника с обзиром на i) и ii), при чему исти треба да укаже на доследност између навода и објективних лекарских налаза.

Евиденција такође треба да садржи и резултате додатних обављених прегледа, детаљне закључке специјализованих консултација и опис прописаног лечења повреда и свих наредних спроведених процедура.

Евиденција о здравственом прегледу у случају трауматских повреда треба да буде сачињена на посебном обрасцу намењеном за ту сврху, са приказом тела у коју су уцртане трауматске повреде која ће се чувати у здравственом картону затвореника. Такође, било би пожељно да се повреде фотографишу и те фотографије би такође требало ставити у здравствени картон. Поред тога, треба водити посебан регистар повреда у који треба евидентирати све врсте повреда које се запазе.³⁸

ЦПТ узима у обзир побољшање квалитета медицинског прегледа притвореника који су наводно физички злостављани док су били у полицијском притвору и опис њихових повреда. Међутим, на основу својих запажања, Комитет понавља своју препоруку да записник састављен након медицинског прегледа увек треба да садржи:

- i. приказ изјава дате особе које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов / њен опис здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii. потпуни приказ објективних медицинских налаза заснованих на детаљном прегледу, и
- iii. запажања здравственог радника у светлу i) и ii), указујући на доследност свих изнетих навода и објективних медицинских налаза.

ЦПТ препоручује да се затворска управа Окружног затвора у Београду, као и других затворских установа, подсети на њихову обавезу да обавесте надлежне тужилачке органе о свим случајевима новопримљених затвореника са повредама које указују на могуће злостављање полиције.³⁹

³⁸ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 58. и 59.

³⁹ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 85.

Здравствени преглед осуђеног врши се само у присуству здравственог радника, осим ако здравствени радник друкчије не затражи.⁴⁰

Лекар у заводу дужан је да води посебну евиденцију о повредама осуђених и обавештава управника завода о било ком знаку или индикацији да је према осуђеном примењено насиље. Лекар је дужан да у извештају о утврђеним повредама унесе и наводе осуђеног лица о начину настанка повреде, као и да изнесе своје мишљење о повезаности навода осуђеног и насталих повреда.⁴¹

Непосредно после пријема у завод, а најкасније у року од 24 часа, лекар обавља здравствени преглед притвореника. На захтев притвореника или због уочених здравствених сметњи током пријема, преглед се обавља без одлагања.

Први здравствени преглед се састоји од визуелног прегледа тела притвореника, узимања анамнестичких података, података о акутним и хроничним обољењима, провере и мерења основних телесних функција (дисање, притисак, моторика и сл.).

У случају да се приликом прегледа из става 1. овог члана утврди постојање телесних повреда, лекар је дужан да, у складу са Законом о извршењу кривичних санкција (у даљем тексту: Закон), о томе достави писмени извештај управнику завода.⁴²

Непосредно после пријема у завод, а најкасније у року од 24 часа, лекар обавља здравствени преглед осуђеног. На захтев осуђеног или због уочених здравствених сметњи током пријема, преглед се обавља без одлагања.

Први здравствени преглед се састоји од визуелног прегледа тела осуђеника, узимања анамнестичких података, података о акутним и хроничним обољењима, провере и мерења основних телесних функција (дисање, притисак, моторика и сл.).⁴³

ПРЕПОРУКА

У КПЗ Шабац, први лекарски преглед лица лишених слободе по пријему у Завод ће се обављати најкасније у року од 24 часа од пријема и увек ће обухватати визуелни преглед комплетног тела лица.

Лекарски прегледи лица лишених слободе ће се обављати без присуства немедицинског особља. Уколико лекар из разлога безбедности затражи присуство припадника Службе за обезбеђење лекарском прегледу, прегледу ће присуствовати службеник обезбеђења који је истог пола као и прегледано лице и то тако да не може да чује разговор између лица и лекара. Присуство и разлог за присуство немедицинског особља ће се евидентирати у лекарском извештају.

Када је утврђено да лице лишено слободе има повреде, лекар ће у извештајима о обављеним прегледима:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;
- повреде детаљно описивати, фотографисати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

Лекар ће успоставити и водити евиденцију о повредама лица лишених слободе приликом пријема.

⁴⁰ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14 и 35/19), чл. 114. ст. 4; исто Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора ("Сл. гласник РС" 110/14 и 79/16), чл. 25. ст. 2.

⁴¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 115. т. 6.

⁴² Правилник о извршењу мере притвора ("Сл. гласник РС", бр. 132/14), чл. 12. ст. 1, 2. и 4.

⁴³ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 12. ст. 1. и 2.